

Peragovics Tamás

Új status quo a Dél-kínai-tengeren? Kína mesterségessziget-építésének hatásai a régió biztonságára

A tanulmány a Kínai Népköztársaság mesterségessziget-építési projektjére fókuszál. Először feltárja a Dél-kínai-tengeren zajló projekt kontextusát kínai perspektívából, majd azt vizsgálja, hogy a kínai tengeri expanzióknak ellenszegülő regionális országok – elsősorban a Fülöp-szigetek és Vietnam – hogyan próbálnak fellépni a pekingi kormánnyal szemben. Ezt követően az Egyesült Államok álláspontja kerül górcső alá, konkrétan az az egyensúlyozó stratégia, amelynek értelmében a washingtoni vezetés úgy támogatja regionális szövetségeseit, hogy közben a Kínával való bilaterális viszony se romoljon meg visszafordíthatatlanul. A tanulmány konklúziójában a legfontosabb következtetések levonására koncentrálnak.

Kulcsszavak: Kína, USA, szigetépítés, Dél-kínai-tenger, regionális biztonság

Peragovics Tamás: *New Status Quo on the South China Sea? China's Artificial Island-building and its Implications for Regional Security*

This study is focused on China's island-building project in the South China Sea. It starts by reconstructing the project's context from the Chinese perspective, examining the possible interests and goals that China has in expanding its maritime presence. The paper then moves on to analyse how the Philippines and Vietnam, two regional countries in territorial disputes with Beijing, attempt to step up against what they see as China's growing regional dominance. In the third part, the paper looks at the strategy of the United States, a country apparently torn between counterbalancing China's growing regional influence and maintaining an important but fragile relationship with Beijing.

Keywords: China, USA, island-building, South China Sea, regional security

A Kínai Népköztársaság mesterségessziget-építési projektje 2013 szeptemberére nyúlik vissza. Ekkor kezdődtek a Dél-kínai-tenger egyes zátonyaira és szikláira összpontosuló nagyszabású munkálatok, és céljuk, hogy a képződményeket mesterségesen kipótolva és feltöltve Kína egyrészt a tenger feletti szuverén hatalmát tényként elfogadtassa, másrészt az így megnagyobbított szigeteket katonai célra felhasználja és ezzel ellensúlyozza az Egyesült Államok befolyását a térségben. A lassan két éve zajló szigetfeltöltés komoly nemzetközi diplomáciai hullámokat vetett, nem utolsósorban azért, mert a Peking által kiszemelt szigetrészek szinte mindegyikére akad vetélytárs a régióban. A szigetépítés kifejezetten a Spratly-szigetek vitatott szuverenitású zátonyait és egyéb természetes képződményeit érinti, amelyek közül egyes részeket Tajvan, Malajzia, Brunei, a Fülöp-szigetek és Vietnam is

a magáénak tulajdonít.¹ Az említett országok számos fórumon egyértelművé tették, hogy nem értenek egyet Kína egyoldalú tevékenységével, ahogy az Egyesült Államok és Japán is többször aggodalmának adott hangot a tengeri expanzió láttán. A pekingi vezetés eltökéltsége ennek ellenére töretlennek tűnik, és komolyabb katonai ellenlépések híján egyelőre nem látni, hogy mi akadályozhatná meg, hogy a Dél-kínai-tenger néhány éven belül tulajdonképpen Kína saját tengerévé váljon. Ennek lehetősége elsősorban azért merül fel, mert a pekingi kormány területigénye túlmutat azokon a képződményeken, amelyeken jelenleg az építkezések folynak, és valójában a Dél-kínai-tenger egészére kiterjed.

A problémakör fontosságára tekintettel jelen tanulmány a kínai szigetépítés számbavételével Kína tengeri terjeszkedésének a térség biztonságát és jövőbeli alakulását illető lehetséges hatásait kívánja körbejárni. Ennek megfelelően azt vizsgálja, hogy mi lehet a pekingi vezetés távlatos célja a szigetfeltöltéssel, milyen diplomáciai vagy katonai lépés állhatná útját ennek, valamint ezek a tartósnak mutakozó tengeri feszültségek összességében hogyan befolyásolják a régió egyébként is törekeny biztonsági egyensúlyát. A tanulmány három fő részből áll. A bevezetést követő első rész áttekintést ad a szigetépítési projekt alakulásáról 2013-tól napjainkig, aminek célja a fontosabb állomások és fejlemények ismertetése, valamint a kínai álláspont felvázolása. A második részben a projekt által érintett regionális országok, elsősorban a Fülöp-szigetek és Vietnam narratívái kerülnek előtérbe, hiszen az ő percepcióik és érdekeik nagyban meghatározzák a szigetépítésre adott válaszaikat, és ezzel közvetlenül a régió biztonsági egyensúlyának az alakulását is. A harmadik rész az Egyesült Államok álláspontját veszi górcső alá, felmérve, hogy Washington hogyan próbál hatékony ellenállást kialakítani anélkül, hogy a Kínával való törekeny viszony visszafordíthatatlanul elmérgesedjen. Az elemzést konklúzió zárja, amiben a legfontosabb megállapítások nyomatékosítására koncentrálnak.

Zátonyból katonai támaszpont – a pekingi narratíva

Kína 2013 szeptemberében fogott bele a tengeri terület-visszaszerzési (*land reclamation*) munkálatokba. Ezeknek a munkálatoknak a lényege abban áll, hogy egyes zátonyok és sziklák vitatott státusát figyelmen kívül hagyva a Kínai Népköztársaság kotrógépek segítségével hatalmas mennyiségű homokot és üledéket hoz fel a tengerfenékről, amivel kibővíti a már meglévő képződményeket, hogy azokon katonai és egyéb célra felhasználható struktúrákat telepítsen. Ilyen és ehhez hasonló feltöltést normális esetben bármilyen ország végezhet a saját képződményein, amihez a nemzetközi jogi szabályozást az ENSZ 1982-es Tengerjogi egyezményének (UNCLOS) vonatkozó paragrafusai biztosítják. A konvenció értelmében a jelenség *mesterséges* szigetépítésnek minősül, hiszen az így kialakított struktúrák nagy része emberi beavatkozással, hozzáépítéssel jön létre, nem pedig természetes anyagmozgások révén. A kínai szigetfeltöltés volumenét megfelelően érzékelteti, hogy a 2013-as kezdés óta Peking nagyjából 800 hektárnyi új tengeri felületet hozott létre, ami a sokszorosát teszi ki az érintett zátonyok és sziklák eredeti kiterjedésé-

1 Andrew BROWNE, Gordon LUBOLD, Trefor MOSS: *China's island-building poses dilemmas for U.S.*, [online], 2015. 05. 31. Forrás: wsj.com [2016. 07. 18.].

nek.² Látványos példa erre az ugrásszerű méretnövekedésre a Fiery Cross-zátony, ahol a feltöltés következtében tizenegyszeresére duzzasztották a képződményt, és ezzel a Fiery Cross a Spratly-szigetek legnagyobbikává lépett elő, maga mögé utasítva az addig élen álló, Tajvan által adminisztrált Itu Aba-szigetet.³

A szigetfeltöltés összesen 7 zátonyt érint a Dél-kínai-tengeren. A Fiery Cross mellett a Cuarteron-, a Gaven-, a Hughes-, a Johnson South-, a Mischief- és a Subi-zátonyon foly-
nak a többnyire 2014-ben kezdődött munkálatok, amik a képződmények katonai jellegű felhasználását készítik elő. A Gaven- és a Hughes-zátonyra például légvédelmi tornyokat terveznek, míg a Johnson South-ra radarállomást. A legkomolyabb fejlesztés a már említett Fiery Cross-zátonyon összpontosul, ahol 2016 januárjára elkészült egy 3125 méter hosszú kifutópálya, amivel Peking jelentős lépést tett a Dél-kínai-tenger feletti légi dominancia biztosítása felé. A Fülöp-szigetek által ellenőrzött Thitu-sziget csupán 1000 méteres kifutóval rendelkezik, míg a maláj Swallow-zátonyon is csak 1368 méteres a felszállópálya.⁴ Utóbbi kettő így abban különbözik a Fiery Cross-tól, hogy hosszuk miatt csak vadászgépek üzemeltetésére alkalmasak, míg Kína a 3000 méter feletti pályán nagyobb repülőgépeket, mint például a pár éve felújított H-6K bombázókat is bevetésre tudja küldeni.⁵ Ezzel olyan stratégiai előnyre tehet szert, amivel a térség szerényebb katonai erővel rendelkező államait biztosan zavarba hozhatja, de még az Egyesült Államokat is megfontolásra készítheti a szabad hajózás elve alapján végzett műveleteit illetően.⁶ Április végén már volt is példa arra, hogy Washington törölte az egyik ilyen rutinszerű áthajózást, kifejezetten azért, hogy mérsékelje a Dél-kínai-tengeren egyébként folyamatosan növekvő geopolitikai feszültséget.⁷ A kínai térhódítást látva egyébként egyes források egyenesen azt vetítik előre, hogy Peking saját légvédelmi azonosítási zónát szeretne létrehozni a Dél-kínai-tenger felett, amivel jobban ellenőrizhetné a légi forgalmat.⁸

A területviták által generált feszültség egyébként nem csak a Dél-kínai-tengerre korlátozódik. Ahogy a Scarborough-zátonyra igényt tart a Fülöp-szigetek és Kína, úgy hasonló vita övezi a Tonkin-öbölt, amit Vietnam mellett Kína is magáénak szeretne elismertetni. De illusztris példa a rendezetlen szuverenitásra a Szenkaku/Tiaoju-szigetek is, ami évek óta neuralgikus pont a japán–kínai bilaterális viszonyban, még akkor is, ha egy ideje tartósan mutatkozik a terület Japán általi igazgatása. A viták békés rendezését nagyban nehezíti, hogy a térségben szinte nincs olyan állam, aminek ne lenne területi vitája egy másikkal, ugyanakkor az egyes nemzeti területigények többnyire nem kompatibilisek egymással, amiben a pekingi vezetés megint csak az élen jár. A kínai dokumentumokban

2 Ronald O'ROURKE: Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress, Congressional Research Service, 2016, 2–3. o.

3 Asia Maritime Transparency Initiative: *Airpower in the South China Sea* [online], 2016, Forrás: amti.csis.org [2016. 08. 16.].

4 Asia Maritime Transparency Initiative: *i. m.*

5 Richard D. FISHER: *Chinese H-6K bomber flies over Fiery Cross Reef in South China Sea* [online], 2016. 05. 12. Forrás: janes.com [2016. 08. 16.].

6 FONOP – Freedom of Navigation Operations.

7 Ankit PANDA: *The US Cancelled a Scheduled FONOP in the South China Sea. What Now?* [online], 2016. 04. 27. Forrás: thediplomat.com [2016. 08. 16.].

8 Minnie CHAN: *Beijing ready to impose air defence identification zone in South China Sea pending US moves* [online], 2016. 06. 01. Forrás: scmp.com [2016. 08. 16.].

rendre visszatérő hivatkozás az úgynevezett kilencpontos vonal (*nine-dash line*), aminek a térkép szerinti kiterjedése a 3,5 millió négyzetkilométeres Dél-kínai-tenger 90%-át bekebelezné.⁹ Ezt a követelést Kína 1947 óta propagálja, de ennek kevésbé jogi, mint inkább történelmi az alapja. A pekingi kormány valójában még egyszer sem konkretizálta, hogy ez a tehénnyelv-formára hasonlító területigény pontosan mely képződményekre terjedne ki,¹⁰ csupán azt szokta nyomatékosítani, hogy az egész területet évszázadok óta hajózzák a kínai halászok, akik a Tengerjogi egyezmény értelmében először lettek a szigetvilágra *terra nullius*ként, így az a Kínai Népköztársaság szuverenitása alá esik.¹¹

Ebből a perspektívából nézve Kína legfőbb fájdalma, hogy a történelmileg hozzá tartozó tenger felett egyelőre nem volt képes olyan ellenőrzést kialakítani, amivel megakadályozhatta volna a Fülöp-szigetek vagy más ország törvénytelen beavatkozását. Így a jelenlegi szigetépítés Peking számára tulajdonképpen egy normalizációs folyamat, amit a vitában részes többi állam rövid időn belül kénytelen lesz elfogadni. Mindezt természetesen érdemes fenntartásokkal kezelni, hiszen a problémakör erősen átideologizált jellege miatt a pekingi kormány sem feltétlenül a fejlemények objektív reprezentálására törekszik. Ezzel együtt is a történelmi érzékenységről híres pekingi kormány szemszögéből nézve az ország egyben tartása forog kockán, és ez a feladat nem pusztán szuverén joga, hanem elsőrendű nemzeti kötelessége is. Hogy miért az elmúlt pár évben lett esedékes a szigetépítés, arra léteznek különböző magyarázatok. Egy gyakorlatias, kézzelfogható megközelítés szerint azért, mert katonai és mérnöki felkészültségben is most jutott el a népköztársaság arra a szintre, hogy egy ekkora volumenű szigetrekonstruktív projektet biztonsággal el tudjon végezni. Az egyik alkalmazásban lévő kínai hajó például a 127 méteres Tien Csing Hao vágó-szívó kotrógép (*cutter suction dredger*), amiről többek között a Johnson South-zátony melletti munkálatok során készültek légi felvételek. A Tien Csing Hao 2010-ben készült el, és 4200 kW erejű vágójával, valamint 6000 tonnás súlyával a legmasszívabb kotrógép az ázsiai térségben, így kifejezetten megfelel arra, hogy gyorsan és nagy mennyiségben szállítson építőanyagot a tengerfenékről a kibővítendő képződményekhez.¹²

Fontosabb tényező ennél, hogy a kínai haditengerészet komoly fejlődésen ment keresztül az elmúlt években, és ennek köszönhetően egyre inkább rendelkezésre állnak azok a katonai képességek, amelyekkel korlátozottan ugyan, de a kínai partoktól távolabb is műveleteket tud végrehajtani. A tengeri modernizációs programmal összhangban az ország stratégiai környezetének az értékelése is megváltozott. A 2015-ben kiadott fehér könyvben például újdonságnak számít a távoli tengeri védelem (*distant sea protection*) fontossága, aminek értelmében kibővül a kínai haditengerészet feladatköre és alkalmazhatósági rádiusza.¹³ Az ehhez szükséges képességek között említésre méltóak az úgynevezett hozzáférést akadályozó fegyverrendszerek (*anti-access, area denial*), például a hajók elleni

9 David LAGUE: *Analysis: China's nine-dashed line in South China Sea* [online], 2012. 05. 24. Forrás: articles.chicagotribune.com [2016. 08. 16.].

10 Xu BEINA: *South China Sea Tensions* [online], 2014. 05. 14. Forrás: cfr.org [2016. 08. 25.].

11 Xinhua: *Wang Yi reiterates China's stance on nine-dash line* [online], 2015. 08. 04. Forrás: news.xinhuanet.com [2016. 08. 16.].

12 Mary Fides A. QUINTOS: *Artificial Islands in the South China Sea and their Impact on Regional (In)security*, *FSI Insights*, 2. évf., 2015/2, 1–11., 2. o.

13 HÁDA Béla: Útban egy nemzeti álom felé? – Kína 2015. évi katonai stratégiája, *Nemzet és Biztonság*, 2015/3, 125–133. o., 130. o.

ballisztikus és irányított rakéták, tengeralattjárók és felszíni hadihajók, valamint az ezeket támogató C4ISR¹⁴ rendszerek. Szintén 2015-ben jelentette be a kínai kormány, hogy az ukrán törzsre épített Liaoning után hozzáfog a második repülőgép-hordozó építéséhez, amihez a szükséges fejlesztéseket immáron külső segítség nélkül, kizárólag a hazai mérnöktudásra alapozva végeznék el.¹⁵ De a tengeri jelenlét növekedését húzza alá az is, hogy idén márciusban járőrözött először kínai nukleáris tengeralattjáró a Dél-kínai-tengeren, amit washingtoni berkekben egyértelműen vízválasztó fejleményként értelmeztek.¹⁶

A Kína által magának követelt zátonyok és sziklák azonban nem pusztán a nemzeti szuverenitás miatt fontosak. Amerikai elemzések szerint a pekingi vezetést az is motiválja, hogy a Dél-kínai-tengeren való nagyobb katonai jelenléttel megnövelheti egy esetleges amerikai beavatkozás költségét, olyannyira, hogy Washington adott esetben kénytelen lenne lemondani egy ilyen akcióról.¹⁷ Ez főleg akkor válna igazán hasznára Kínának, ha a Tajvannal való viszony elmérgesedne, és a kínai kormány esetleg katonai úton kívánná rendezni a kérdést. Ennek egyelőre kicsi az esélye, hiszen a tajpeji vezetés a pekingi játékszabályok tudatában tartózkodik az egyoldalú függetlenedési lépésektől, és amíg ez a csendes konszenzus uralja a szorosközi kapcsolatot, addig a népköztársaság sincs rákényszerülve arra, hogy erőszakos úton érvényesítse akaratát. Ez a törékeny stabilitás azonban nem nagy múltra tekint vissza. Az utolsó, katonai eszkalációval fenyegető konfliktus 1995–1996-ban volt, amikor Lee Teng-Hui tajvani elnök politikai lépéseit úgy értelmezte a pekingi vezetés, hogy azok az egy Kína-elv felrúgására irányulnak. Megtorlásként és figyelmeztetésként a népköztársaság rakétákat lőtt ki nem messze Tajvan partjától, amit azonban az Egyesült Államok provokációnak vett, és válaszként mozgósította a térségben állomásozó 7. flotta egységeit.¹⁸ A felek végül visszafogottságot tanúsítottak, így komolyabb katonai konfliktus helyett egy fontos bizalomépítő intézkedéssel végződött az incidens 1998-ra, amikor a kínai és az amerikai védelmi minisztérium megegyezett arról, hogy évente konzultációt folytat a problémás ügyek rendezéséről.

Ettől függetlenül a pekingi kormány változatlanul betolakodásnak tartja Washington katonai jelenlétét, hiszen a csendes-óceáni térség kínai partokhoz közel eső részére, beleértve Japánt és a Fülöp-szigeteket is, tulajdonképpen a saját érdekövezeteként tekint, ahol egyedülként szeretné meghatározni a geopolitikai fejlemények irányát. Az amerikai befolyás megtörése azért is lenne előrelépés Kína számára, mert Washington fontos kétoldalú szövetségi kapcsolatrendszer alakított ki Dél-Koreával, Japánnal és a Fülöp-szigetekkel. Ezt Pekingben többnyire egy olyan földrajzi biztonsági övként értelmezik, aminek fő célja a növekvő kínai befolyás korlátozása és aláásása, és ezért ez tulajdonképpen nem más, mint a Szovjetunió ellen a hidegháború alatt fenntartott amerikai *containment* politika ázsiai variánsa. A kínai kormány ebből általában úgy próbál kitörni, hogy bilaterális

14 Vezetés, irányítás, kommunikáció és számítástechnika, hírszerzés, megfigyelés és felderítés (Command and control, communications, computers, intelligence, surveillance, and reconnaissance).

15 Kyle MIZOKAMI: *China Is Now Building Its Second Aircraft Carrier* [online], 2016. 01. 01. Forrás: popularmechanics.com [2016. 08. 16.].

16 Julian BORGER: *China to send nuclear-armed submarines into Pacific amid tensions with US* [online], 2016. 05. 26. Forrás: theguardian.com [2016. 08. 16.].

17 Ronald O'ROURKE: *i. m.*, 3. o.

18 Wallace J. THIES, Patrick C. BRATTON: *When Governments Collide in the Taiwan Strait*, *The Journal of Strategic Studies*, 4. évf., 2004/27, 556–584. o., 564. o.

úton, az amerikaiakkal való nyílt katonai konfrontációt óvatosan elkerülve egyszerűen kihasználja a gazdasági méretéből adódó túlsúlyát, és a neki nem tetsző politikát gyakorló országokat meghátrálásra kényszeríti. Ezt a taktikát alkalmazta a Scarborough-zátony miatt kitört konfliktus idején 2012-ben, amikor a Fülöp-szigetek haditengerészete a zátony körül halászó kínai hajók munkáját próbálta ellehetetleníteni. Kína ugyan egyrésztől hadihajókat küldött a térségbe, másrésztől viszont bojkottálta a filippínó termékek importját – konkrétan hagyta megromlani őket a kínai kikötőkben –, illetve teljes egészében leállította a Fülöp-szigetek felé irányuló kínai turizmust.¹⁹ A katonai és gazdasági ösztönzők együttes alkalmazása végül elérte célját: az amerikai fél nem avatkozott be komolyabban, a Fülöp-szigetek pedig visszavonta hadihajóit a zátonytól.

Nem utolsósorban gazdasági megfontolások is közrejátszanak abban, hogy a népköztársaság igényt tart az egész Dél-kínai-tengerre. Ez a térség a világ egyik legfontosabb kereskedelmi útvonala, valamint gazdag természeti kincsekben is. Pontos számokat nehéz mondani, de nagyjából 5000 milliárd köbméter földgáz- és 11 milliárd hordónyi olajtartalék található a tenger alatt, amire nagy szüksége lenne az egyre energiaéhesebb ázsiai óriásnak.²⁰ A mesterségessziget-építés így a régió feletti kontroll kiterjesztéséhez és megerősítéséhez járulna hozzá, valamint ahhoz, hogy a Kína szerint ennek eredményeként létrejövő kizárólagos gazdasági övezetben (*exclusive economic zone – EEZ*) övé lenne az előbbség, hogy feltárásokat végezzen. A pekingi kormány ezt egyébként pár éve már készpénznek veszi, és mélytengeri kutatásokat folytat, melyek aztán a régió többi országának állandó ellenállásába ütköznek. 2014 májusában például komoly tüntetések törtek ki Vietnámban, miután Kína hadihajókat és egy olajfúrótornyot vezényelt a Dél-kínai-tenger északi részén elhelyezkedő Paracel-szigetekhez. A feldühödött vietnamiak a szuverenitásuk megsértését látták a kínai akcióban, ezért Vietnámban üzemelő kínai vállalkozásokat támadtak meg.²¹ A pekingi kormány végül idő előtt visszahívta az olajfúrót a térségből, amivel sikerült elejét venni annak, hogy a tüntetések elhúzódnának és még nagyobb kárt okozzanak a két ország közötti kapcsolatokban. Hosszú távon ugyanakkor az incidens nem befolyásolta érdemben a kínai vezetés hozzáállását, ugyanis ez év januárjában újra munkára indult a vitatott szigetek közelébe a HYSY 981 olajfúrótorny, ami természetesen ez alkalommal is diplomáciai szópárbajt váltott ki a két ország között.²²

Összességében elmondható tehát, hogy a kínai szigetépítés mögött számtalan tényező együtthatása húzódik meg. Az építkezés katonai jellegéből arra lehet következtetni, hogy a kínai hadsereg egyre magabiztosabbnak tűnik a haditengerészeti fejlesztések nyomán, és ennek köszönhetően a területviták tekintetében is markánsabb fellépésre szánja el magát. A zátonyok lefoglalása kész tények elé állíthatja a regionális vetélytársakat, miként a térség biztonságában érdekelt Egyesült Államokat is. Szorosan kapcsolódik a katonai szempont-hoz a szuverenitás kérdése is. Kína évtizedek óta sajátjaként tekint a Spratly-szigetekre,

19 Jennifer M. HARRIS: *The South China Sea Ruling Won't Stop Beijing's Belligerence* [online], 2016. 07. 13. Forrás: huffingtonpost.com [2016. 08. 16.].

20 Council on Foreign Relations: *China's Maritime Disputes* [online], 2016 Forrás: cfr.org [2016. 08. 16.].

21 Euan MCKIRDY: *Protestors torch factories in southern Vietnam as China protests escalate* [online], 2014. 05. 15. Forrás: cnn.com [2016. 08. 16.].

22 Katie HUNT: *South China Sea: Vietnam says China moved oil rig into contested waters* [online], 2016. 01. 21. Forrás: cnn.com [2016. 08. 16.].

ezért elképzelhető, hogy a zátonyok felhasználásának katonai jellege valójában másodlagos. Inkább arról van szó, hogy a népköztársaság csak az elmúlt években jutott el arra a szintre, hogy a gyakorlatban érvényesíteni tudja terület-visszaszerzési követelését. Márpedig ha ez a fontosabb motiváció, akkor az alkalmanként előforduló kínai erődemonstráció mögött nem feltétlenül egy expanzív politikai program húzódik meg, hanem pusztán a szigetvilág vitatott sorsának az eldöntésére irányuló akarat. Erre utalhat az is, hogy a Kína által birtokolt zátonyoknak összességében csekély a katonai értékük, még a mesterséges feltöltések után is. Mivel átlagosan 1000 kilométerre vannak a kínai szárazföldtől, egy intenzívebb katonai konfliktus során biztosan védhetetlenek lennének, ezért fel kellene adni őket.²³ A harmadik szempont a régió gazdasági potenciálját érinti. A térség kiaknázatlan kincseire érthető módon igényt tart a kínai gazdaság, márpedig ez csakis a tenger feletti uralom révén válik hozzáférhetővé.

A kínai perspektíva megismerése egészen racionális képet fest a szigetépítés jelenségéről, de ez csak a történet egyik fele. Hogy ne egyoldalúan, kizárólag a főszereplőre fókuszálva rekonstruáljuk a szigetépítés tágabb kontextusát, fontos értelmezni, hogy a disputában érdekelt többi fél hogyan viszonyul a fentebb taglalt fejleményekhez. Elvégre ők más-más érdekekkel, történelemszemlélettel és percepciókkal viszonyulnak ugyanahhoz a jelenséghez, és tulajdonképpen ebben rejlik a vita és a konfliktus lehetősége is. Ennek megfelelően a következő részben megvizsgáljuk, hogy hogyan gondolkodnak a kínai akaratnak ellenszegülő országok, például a Fülöp-szigetek, Vietnam és az Egyesült Államok, illetve milyen stratégiák állnak a rendelkezésükre. Ezenfelül azt is feltárjuk, hogy milyen lehetőségei vannak a térség igencsak „megfontoltan” fejlődő nemzetközi szervezetének, a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének (*Association of South East Asian Nations, ASEAN*) a hatékony beavatkozásra.

Hangos diplomácia, fogatlan külpolitika? A Fülöp-szigetek és Vietnam Kína árnyékában

Fülöp-szigetek

A kínai szigetépítéssel egyet nem értő országok az elmúlt évek során nem csak passzív szemlélői voltak az általuk aggályosnak tartott geopolitikai fejleményeknek. A Fülöp-szigetek például évtizedek óta igényt tart a Spratly-szigetvilág egy részére, az úgynevezett Kayaláan szigetekre, és ezt gyakran hangoztatja is. Ezeket Manila szerint a második világháború után egy filippinó üzletember, Tomás Cloma fedezte fel a Tengerjogi egyezmény értelmében *terra nullius*ként. A 8 képződményből álló szigetcsoport a Dél-kínai-tenger keleti, a Fülöp-szigetekhez közeli részén található, azon a 200 tengeri mérföldes zónán belül, amire Manila az egyezmény értelmében jogosult, és amit kizárólagos gazdasági övezetnek (EEZ) hívnak.²⁴ Itt található egyébként a már említett Thitu-sziget, amin a Fülöp-szigetek katonai fejlesztéseket végzett. Fontos tehát, hogy a történelmi érvek mellett

23 BROWNE, LUBOLD, MOSS: *i. m.*

24 Suzanne S. KIMBLE: Is China Making Waves in International Waters by Building Artificial Islands in the South China Sea? *Tulane Journal of International & Comparative Law*, 2015/24, 263–289. o., 274. o.

nemzetközi jogilag is védhetőbb a Fülöp-szigetek álláspontja. A 200 tengeri mérföldes EEZ-n belül ugyanis jogilag vitathatatlan, hogy a kérdéses képződmények körüli tengeri erőforrások begyűjtésére és felhasználására melyik állam formálhat kizárólagos jogokat. Ezért is tekinthető tényleges megszállásnak, hogy 1995-ben Kína a filippínó EEZ által lefedett Mischief-zátonyon halászati létesítményeket telepített. Végül a Fülöp-szigetek számára az ország alkotmánya is hivatkozási alap, e szerint ugyanis a spanyol–amerikai háborút lezáró 1898-as párizsi szerződés értelmében Maniláé lett a Spratly-szigetek egy része.²⁵

A szofisztikált érvrendszer dacára kevés érdemi, kemény politikai eszköz áll Manila rendelkezésére, hogy neki kedvező irányban alakítsa a tengeri fejleményeket. A pekingi vezetés természetesen annak tudatában épít kommunikációs eszközöket a Mischief-zátonyon, hogy a Fülöp-szigetek önerőből biztosan képtelen lesz ezt megakadályozni, és ez tulajdonképpen a két ország közötti katonai és gazdasági méretkülönbségek adta realitásból fakad, elvégre Kína katonai költségvetése negyvenszerese a Fülöp-szigetekének.²⁶ Nem véletlen, hogy Kína az összes területvitáját leginkább bilaterális úton oldaná meg, mert így a nagyságából eredő előnyöket megfelelően ki tudja aknázni a tárgyalópartnere rovására. A kisebb államok pedig ennek ellensúlyozására mozgósítják általában a nemzetközi szervezeteket, annak reményében, hogy a multilateralitás eszközével megálljt parancsolhatnak a szerintük regionális dominanciára törekvő népköztársaságnak. Az elmúlt évek gyakorlata ugyanakkor nem azt tükrözi, hogy ez a stratégia igazán sikeres lenne. Az 1967-ben létrejött Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége lenne az a nemzetközi fórum, ahol ilyen egységfrontot kovácsolhatnának a szervezet tagjai, de ez az egyes nemzetek Kínával való viszonya miatt sokszor nem kivitelezhető. A területvitákban részes többi állam, Malajzia és Brunei például egyszerűen nem hajlandó keményebb álláspontot képviselni a pekingi vezetéssel szemben, aminek főleg gazdasági okai vannak.²⁷

A Fülöp-szigetek épp ezért nem csak az ASEAN berkein belül próbál szövetségeseket gyűjteni. Az elmúlt években a filippínó kormány látványos lépéseket tett Japán felé, aminek meg is lett a gyümölcse. Tokió a Szenkaku/Tiaojü-szigetvita miatt alapvetően szimpatizál a pekingi vezetésnek ellenszegülő délkelet-ázsiai nemzetekkel, ezért kifejezetten nyitott arra, hogy megerősítse az együttműködést velük. Másrészről Manila támogatta a leghangosabban Abe Sinzó katonai normalizációs lépéseit, amelyek lehetővé tennék, hogy az alkotmányosan kodifikált pacifizmust újraértelmezve a japán hadsereg proaktívabb, nem csak védelmi jellegű katonai szerepet vállaljon a térségben.²⁸ A filippínó vezetés ezt a normalizációs folyamatot szeretné a javára fordítani az együttműködés szorosabbra fűzésével, aminek elsődleges funkciója a Manilára irányuló biztonsági és katonai nyomás mérséklése lenne. Ennek az első fontosabb állomása a védelmi együttműködésről szóló szándéknyilatkozat aláírása volt 2012-ben, majd később a stratégiai partnerség megkötése 2015 júniusában.²⁹ A dokumentumok értelmében nemcsak a haderők közötti interopera-

25 KIMBLE: *i. m.*, 275. o.

26 Jihyun KIM: Territorial Disputes in the South China Sea: Implications for Security in Asia and Beyond, *Strategic Studies Quarterly*, 2. évf., 2015/9, 107–141.o., 127. o.

27 KIM: *i. m.*, 125. o.

28 MATURA Tamás, MÉSZÁROS Tamás: A japán „normalizáció” és Kína, *MKI-Tanulmányok*, 2013, 1–18. o.

29 Renato Cruz de CASTRO: *Philippines and Japan Strengthen a Twenty-first Century Security Partnership* [online], 2015. 12. 17. Forrás: amti.csis.org [2016. 08. 16.].

bilitás javítása a cél, hanem az is, hogy a fejlettebb japán haditechnológia és ipar termékeit átvéve a kevésbé szofisztikált filippínó hadsereg is modernebb és ütőképesebbé váljon. Ezenfelül a stratégiai együttműködés a japán haditengerészetnek is hozzáférést biztosít a Dél-kínai-tengeren található Fülöp-szigeteki tengeri bázisokhoz, ami szintén Manila biztonsági törekvéseinek a támogatását szolgálja.

Nem utolsósorban Manila a nemzetközi jogi eszközöket is beveti, hogy támogatást és legitimitációt szerezzen igazának. Mivel katonai és egyéb értelemben a Fülöp-szigetek nem tudja felvenni a versenyt a Kínai Népköztársasággal, ezért 2013 januárjában keresetet nyújtott be a hágai Állandó Választottbírószághoz, amelyben kifogásolta Kína rendszeres betolakodását a Dél-kínai-tenger egyes részeibe.³⁰ A bíróság 2016 júliusában hozott döntést, amiben többek között kimondta, hogy Kína kilenc pontos vonalának nincs jogi alapja, ezért a nyersanyagforrások kiaknázására sem formálhat kizárólagos jogot. A filippínó EEZ-n belül található képződményekre sem tarthat igényt, valamint a Kína által okkupált képződmények nem tekinthetők szigetnek, így azok nem generálnak 200 tengeri mérföldes EEZ-t.³¹ Egy fontos eleme még a döntésnek, hogy a Tajvan által adminisztrált Itu Aba szintén nem sziget, csak szikla, így ez sem hoz létre EEZ-t. Ahogy az már a döntés előtti megnyilvánulások alapján várható volt, Peking természetesen elutasította a nemzetközi bíróság döntését. A kínai vezetés valójában a per kezdete óta arra az álláspontra helyezkedett, hogy a végeredménytől függetlenül nem fogja elfogadni az ítéletet, és az abban foglalt megállapításokat sem fogja a gyakorlatban tiszteletben tartani. Márpedig kínai kooperáció hiányában a döntésnek aligha lesz érdemi hatása a regionális szigetvitákra.³²

Vietnam

A Fülöp-szigetek mellett Vietnam a másik olyan ország a térségben, ahol a politikai vezetés hajlandó nyíltabb összetűzéseket vállalni a pekingi kormánnyal. Manilához hasonlóan Hanoiiban sem nézik jó szemmel, ahogy a Kínai Népköztársaság erőszakos és egyoldalú lépéseket tesz a vitatott tengeri képződmények megkaparintásáért, de a két ország Kínához való viszonya mégis sok tekintetben eltér. Vietnam számára Kína a legnagyobb kereskedelmi partner, ahogy az országba irányuló kínai befektetések is előkelő helyen állnak. Kína 2012-ben szerénynek mondható, 300 millió dolláros befektetési tőkével rendelkezett, majd ez meredeken növekedni kezdett, és 2014-ben elérte a 7,9 milliárd dolláros szintet.³³ Így a kapcsolat gazdasági aspektusa általában fékező erőként hat arra, hogy a vietnami kormány túl gyakran felvesse a szigetvitákkal kapcsolatos aggályokat. Egyes elemzők szerint az elmúlt években Hanoi egy pragmatikus, kompromisszumokra törekvő viszony kiépítésén munkálkodott, amiben hangsúlyosan jelennek meg a közös érdekek és célok, míg

30 KIMBLE: *i. m.*, 279–281. o.

31 A döntésről készült rövid sajtónyilatkozatot lásd: [Press Release \(The South China Sea Arbitration\)](#) [online], 2016. 07. 12. Forrás: Permanent Court of Arbitration [2016. 08. 16.].

32 Kai HE, Huiyun FENG: [South China Sea ruling won't improve regional security](#) [online], 2016. 08. 06. Forrás: eastasiaforum.org [2016. 08. 16.].

33 General Statistics Office: [Effectiveness of Business of FDI Enterprises in the Period 2005-2014](#) [online], 2016. Forrás: mpi.gov.vn [2016. 08. 26.] 32. o.

a problémák a háttérben maradnak.³⁴ 2013 júniusában például Truong Tan Sang vietnami elnök Kínába látogatott, ahol a kínai–vietnami stratégiai partnerség és barátság elmélyítéséről beszéltek a felek, valamint tíz együttműködési megállapodást is tető alá hoztak. A vietnami külügyminiszter szerint „mérőföldkőnek” tekinthető a találkozó, mert egyértelművé tette, hogy a két ország nyíltan és barátsággal viszonyul a másikhoz.³⁵ 2015-ben viszonzásképpen Hszi Csin-pinget fogadta a vietnami vezetés. A kínai államfő hasonló hangnemben beszélt, szorgalmazva az együttműködés folytatását és kiterjesztését.

A vietnami–kínai viszonyoknak tehát létezik egy stabilan pozitívként értékelhető dimenziója, amit a gazdasági mellett az ideológiai kapcsok is erősítenek, hiszen a vietnami kormány szintén a kommunizmus égisze alatt munkálkodik. Ez az ideológiai azonosság pedig annak ellenére összeköti a két országot, hogy a gazdasági-társadalmi élet szervezésének gyakorlatában tulajdonképpen egyikőjük sem tartja már követendőnek vagy megvalósítandónak a kommunista eszméket. Valószínűleg ennek a dimenzióknak az erősségét mutatja, hogy Hanoi óvatosan reagált a kínai kormányt elítélő hágai döntésre, ellentétben Manilával, ahol óriási örömhírként fogadták az ítéletet.³⁶ Ez azonban nem jelenti azt, hogy a vietnami Kína-politika kizárólag a megalkuvásra, a nagyobb partnernek való feltétlen megfelelésre épülne. Sőt, a 2014-es kínai olajfúró-incidensre adott válaszok azt mutatják, hogy Hanoi alkalmanként hajlandó teret engedni a Kína-ellenes társadalmi érzelmeknek és hangoknak. Az incidens során 21 ember vesztette életét, többségük kínai állampolgár. Ezeket az érzelmeket leginkább olyan történelmi sérelmek mozgatják, mint az 1979-es határháború a két ország között, illetve az az általános kisebbségi érzés, miszerint Vietnam mindig is a jóval nagyobb Kína gazdasági és politikai árnyékában tudott csak érvényesülni történelme során. Az alkalmanként fellángoló szigetincidensek így biztonsági szelepként is működnek, amelyek lehetővé teszik, hogy a frusztrált nép egy külső hatalom irányában, és ne a vietnami kormányt megcélozva vezesse le a felgyülemlett feszültséget. De a politikai vezetés sem egységes abban, hogy a Kínával való viszony mennyire játsszon főszerepet az ország külpolitikai orientációjában.³⁷ A túlzott függés elkerülése érdekében a vietnami kormány a Kína és az Egyesült Államok között érlelődő geopolitikai ellentéteket is megpróbálja kihasználni, esetenként váltogatva, hogy éppen kinek a pártjára áll. Emblemikus példa erre az egyensúlyozásra, hogy Hanoiak óriási munka árán sikerült bekerülnie a Csendes-óceáni Partnerséget (*Transpacific Partnership – TPP*) aláíró 12 ország közé. A szabadkereskedelmi övezet részeként Vietnam fontos lépést tett a Kínától való függés lazítására, és egyben szorosabbra fűzte kapcsolatait az Egyesült Államokkal.³⁸ Részben pedig a vietnami érdeklődésre válaszul az USA megszüntette az évtizedek óta érvényben lévő fegyverembargót, amit Barack Obama amerikai elnök a hidegháború idejéig maradványának nevezett.³⁹

34 KIM: *i. m.*, 125. o.

35 Vietnam Breaking News: [Visit of President Sang to China reaffirms foreign policy](#) [online], 2013. 06. 23. Forrás: vietnambreakingnews.com [2016. 08. 16.].

36 Helen CLARK: [Vietnam Careful, Not Jubilant After South China Sea Ruling Against China](#) [online], 2016. 07. 16. Forrás: huffingtonpost.com [2016. 08. 16.].

37 KIM: *i. m.*, 126. o.

38 Dien LUONG: [Why Vietnam Loves the Trans-Pacific Partnership](#) [online], 2016. 03. 16. Forrás: thediplomat.com [2016. 08. 16.].

39 BBC: [Obama lifts US embargo on lethal arms sales to Vietnam](#) [online], 2016. 03. 23. Forrás: bbc.com [2016. 08. 16.].

Vietnam emellett az oroszokkal és az indiaiakkal való együttműködést is szeretné felmelegíteni, főleg katonai modernizációs okokból. A pekingi kormány ezt természetesen nem nézi jó szemmel, hiszen egy fejlettebb fegyverrendszerekkel ellátott vietnami haderő jelentősen megnehezítheti a népköztársaság dolgát a Dél-kínai-tengeren. Márpedig Hanoi – a Kínával való baráti viszony gondozásával együtt is – hajlamos vállalni a tengeri konfrontációkat, ahogy az történt 2014-ben, amikor az olajfúrótornyot kísérő 80 kínai hajóval szembeszállt a vietnami haditengerészet. A Moszkvából érkező katonai import egyébként pontosan olyan képességek támogatására irányul, amikkel Vietnam megerősítheti a partvonalát és a tengeri védelmét. A hat Kilo osztályú tengeralattjáró, valamint a föld-levegő és föld-föld rakéták komoly támogatást adhatnak a vietnami haderő tengeri műveletei esetén. De az oroszokkal való kapcsolat erősödése a gazdasági és tőkebefektetések terén is érzékelhető. Vietnam első atomerőművét 2023-ban kezdik építeni, amihez a Roszatom adja a szakmai támogatást, Moszkva pedig a hitelt.⁴⁰ Emellett Vietnam India „Act East” politikáját is a saját előnyére szeretné fordítani. Az elmúlt két évben a Narendra Modi vezette kormány India ázsiai befolyásának a növelésén munkálkodott, aminek eredményeképpen a vietnami viszony is felértékelődött. Ennek egy fontos eleme a hadiipari együttműködés, aminek keretében India vállalta, hogy a vietnami haderő által használt szovjet fegyverrendszereket modernizálja. Ezenfelül Hanoi nagy érdeklődést mutatott az indiai Brahmos-rakéták iránt is, leginkább azok elrettentő potenciálja miatt. A szuperszonikus és hajó ellen is bevethető variánsok ugyanis komoly elrettentő erőt jelentenek a kínai hajók betolakodása esetén.

A bilaterális kapcsolatok megerősítésén túl természetesen Hanoi is előszeretettel alkalmazza a multilaterális csatornákat, hogy ellenállást kovácsoljon Kína tengeri expanziójával szemben. A jelenlegi szakmai értékelések azonban zömében egyetértenek abban, hogy az ASEAN, a térség elsődleges nemzetközi fóruma igazából képtelen az érdemi fellépésre Kínával szemben a szervezet tagállamainak megosztottsága miatt. Ennek egy illusztris és már-már kínos példáját adta a 2012-es ASEAN-csúcs, amit rendhagyó módon a résztvevőknek nem sikerült egy közös kommunikéval zárniuk, mert a házigazda Kambodzsza nem támogatta, hogy a Dél-kínai-tengeren folyó szigetvitákkal kapcsolatban Kínát elítélő szövegrész kerüljön a dokumentumba.⁴¹ A szervezet konszenzusos döntéshozatal szerint működik, ami lehetőséget ad arra, hogy bármelyik állam elgáncsoljon egy vitás kezdeményezést. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a szervezet többnyire csak nagyon óvatos tartalmú javaslatok mellett tud egységesen fellépni. Egyébként nem Kambodzsza az egyetlen, ahol a politikai vezetés ódzkodik a Pekinggel való összetűzésektől. Malajzia és Brunei, noha érdekeltek a területvitákban, szintén finomabban kezelik a kérdést. Elsősorban az ASEAN–Kína-viszony pozitív oldalát hangsúlyozzák, és főleg gazdasági érdekeik miatt semleges diplomáciai megnyilatkozásokra szorítkoznak, amelyekben visszafogottságot és párbeszédet kérnek a részes felektől. Azaz nincs egyetértés az ASEAN-on belül, és ezért hallani olyan hangokat is, amelyek a többségi döntéshozatali rendszer bevezetése mellett érvelnek, hiszen így lehetne megakadályozni, hogy egy szigetvitákban kevésbé érdekelt

40 TASS: *Construction of Vietnam's first NPP with Russian participation will start before 2024*, [online], 2016. 07. 14. Forrás: tass.ru/en [2016. 08. 16.].

41 KIM: *i. m.*, 124. o.

nemzet, mint például Kambodzsa, a vétójával egyszerűen rabul ejtse a szervezetet.⁴²

Mindentől függetlenül az ASEAN mégis több egy egyszerű „*papírtigrisnél*”,⁴³ elvégre történtek lépések az elmúlt években arra, hogy a Dél-kínai-tengeren folyó szigetviták okozta regionális feszültséget valamilyen intézményes keret között kezelni lehessen. Ennek az egyik sokat emlegetett példája a 2002-ben aláírt deklaráció a részes felek Dél-kínai-tengeren követendő magatartásáról (*Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*).⁴⁴ A deklaráció általánosságban a szigetviták békés rendezését hivatott elősegíteni, valamint azt, hogy a jelenlegi területi feszültségek ne eszkalálódjanak tovább. A dokumentumot Kína részéről az akkori külügyminiszter-helyettes, Vang Ji írta alá, így az abban foglaltak hivatalosan Peking számára is irányadóak. A kínai részvétel mutatja, hogy ugyan a pekingi vezetés a problémák kétoldalú kezelését preferálja, azért nem zárkózott el teljesen a multilaterális megoldásoktól sem. A deklarációnál fontosabb dokumentum lenne a magatartási kódex, amit az eredeti, 2011-ből datálódó elképzelés szerint már jogi kötőerővel ruháznának fel, így az komoly előrelépést jelentene a deklarációhoz képest.⁴⁵ Kína nem kifejezetten mutatott lelkesedést a kódex elfogadása iránt, de miután az ASEAN-tagállamok 2012 közepére megegyeztek a deklaráció egyes részeiben, végül a pekingi kormány is hajlandóságot mutatott némi együttműködésre.⁴⁶ A konzultációk egyelőre még folynak, de az a közös politikai irányvonal, amely szerint szükség van egy jogilag is érvényre juttatható szabályozásra a Dél-kínai-tengeren, mindenképpen az együttműködés lehetőségét bizonyítja.

Az USA Ázsia felé fordulása – hatékony megfélemezés vagy puha ellenállás?

A Dél-kínai-tengeren folyó szigetviták kontextusából nem maradhat ki az Egyesült Államok sem. Ugyan földrajzilag nem kifejezetten közeli szemlélője az eseményeknek, de Washington a második világháborútól kezdve egészen napjainkig olyan diplomáciai, katonai és gazdasági kapcsolatrendszer alakított ki a térség országaival, aminek köszönhetően komoly érdekei fűződnek ahhoz, hogy a régió stabilitása hosszú távon biztosított legyen. A térség világpolitikai súlyát mutatja, hogy az Obama-adminisztráció külpolitikájának az egyik legfontosabb eleme az úgynevezett Ázsia felé fordulás (*pivot to Asia*) vagy átrendeződés, aminek értelmében a washingtoni vezetés fokozatosan az ázsiai régióra tereli át a stratégiai fókuszát.⁴⁷ Túlzás lenne azt mondani, hogy ennek az egyik kiváltó oka a Dél-kínai-tenger területvitái lennének, az azonban biztos, hogy az átfókuszálásnak az a nyugati percepció ágyazott meg, miszerint a gazdaságilag növekvő és katonailag is erő-

42 Ben OTTO: 5 Things About Asean and the South China Sea Dispute [online], 2016. 07. 24. Forrás: blogs.wsj.com [2016. 08. 16.].

43 Manila Times: Asean a paper tiger when it comes to China [online], 2014. 08. 21. Forrás: manilatimes.com [2016. 08. 16.].

44 A deklaráció szövegét lásd: Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea [online], 2002. 11. 04. Forrás: asean.org [2016. 08. 16.].

45 Jon LUNN, Arabell LANG: The South China Sea dispute: July 2016 update, *House of Commons Library Briefing Paper*, 2016, 1–31.o., 8. o.

46 Ian STOREY: Slipping Away? A South China Sea Code of Conduct Eludes Diplomatic Efforts [online] 2013. 03. 30. Forrás: cnas.org [2016. 08. 26.].

47 Kurt CAMPBELL, Brian ANDREWS: Explaining the US 'Pivot' to Asia, *Chatham House Americas*, 2013/1, 1–9. o.

sődő Kína egyre magabiztosabban és vakmerőbben alkalmazza gyarapodó befolyását a térségben, ezért szükség van egy hasonló súlycsoportú nagyhatalomra, amely kordában tudja tartani a pekingi kormány egyre öntudatosabb külpolitikai ambícióit. Mindemellett Washington számos stratégiai és partnerségi viszony is a térséghez köti, ezért tulajdonképpen szerződéses kötelessége, hogy intenzív diplomáciai és katonai jelenlétével támogatásáról biztosítsa a délkelet-ázsiai nemzeteket a kínai túlerővel szemben. Ugyanakkor az amerikai jelenlét megerősítése nem kizárólag a kínai érdekekkel szemben értelmezendő. Az átrendeződésnek egy fontos célja a feltörekvő hatalmakkal való kapcsolat erősítése és stabilizálása, és mivel az amerikai–kínai viszonyt is terhelik nézeteltérések, az Ázsia felé fordulás alkalmat ad arra, hogy a két fél őszinte párbeszédet folytasson a vitás kérdések rendezéséről, és így a kapcsolat megerősítését is szolgálja.

A konkrét szigetvitákat illetően jól körülhatárolható amerikai álláspont alakult ki az elmúlt években. Az USA alapvetően érdekelt a békés áthajózás és átrepülés szabadságának fenntartásában, amit a térség országainak kötelessége biztosítani a Tengerjogi egyezmény alapján a kizárólagos gazdasági övezeteken belül. Ezenfelül Washington a szigetviták békés és párbeszédés megoldását pártolja, valamint azt, hogy a részes felek minden esetben a nemzetközi joggal összhangban cselekedjenek. Utóbbi azonban nem hangsúlyozza túl az Obama-adminisztráció, elvégre a hidegháború utáni amerikai külpolitika nem egyszer a nemzetközi jogi megfontolások tudatos figyelmen kívül hagyása mellett döntött, ráadásul Washington nem aláírta a szigetvitákban sokat hivatkozott 1982-es Tengerjogi egyezménynek. Az amerikai álláspont érdekessége még, hogy nem teszi le egyértelműen a voksát valamelyik ország szuverenitási követelése mellett, dacára a Fülöp-szigetekkel és Vietnammal kötött stratégiai megállapodásnak. Leszámítva a Szenkaku/Tiaoü-szigeteket, amelyek Washington szerint Japánhoz tartoznak, az amerikai diplomácia ez idáig tartózkodott attól, hogy a sziklákat egyértelműen *odaítélje* valamelyik félnek.⁴⁸ Ezzel az amerikai vezetés tulajdonképpen a Tajvan kapcsán már megtapasztalt stratégiai kétértelműség (*strategic ambiguity*) taktikáját alkalmazza, azaz anélkül áll ki szövetséges partnerei mellett, hogy a pekingi kormányt visszafordíthatatlanul elidegenítené magától az ügyben. A Kínával való közvetlen konfrontálódás elkerülése jó ideje része az amerikai stratégiának. Az Obama-adminisztráció többnyire a multilateralizmust hangsúlyozza, és kevésbé törekszik a kínai befolyás katonai úton történő megfékezésére. Emiatt természetesen az amerikai héják gyengeséggel vádolják a politikai vezetést, szerintük ugyanis ezzel Kína büntetlenül folytathatja destabilizáló tevékenységét a Dél-kínai-tengeren.⁴⁹

Washington nem csak azért törekszik óvatosságra, mert nem szeretné a Kínával való törékeny kapcsolatát veszélybe sodorni: alapvető irányelve az amerikai adminisztrációnak, hogy a Dél-kínai-tenger egész egyszerűen nem stratégiai fontosságú a Kínával fenn tartott kétoldalú kapcsolatban.⁵⁰ Ezentúl Washington visszafogottságát az is magyarázza, hogy korántsem Kína az egyetlen nemzet a térségben, amely mesterséges szigetfeltöltést

48 Michael McDEVITT: The South China Sea: Assessing U.S. Policy and Options for the Future, *CNA Occasional Paper*, 2014, 2–110. o., 28. o.

49 Hunter MARSTON: *Obama's South China Sea Strategy Is Working* [online], 2016. 05. 10. Forrás: nationalinterest.org [2016. 08. 16.].

50 McDEVITT: *i. m.*, vii.

végez vagy végzett. Japántól kezdve a Fülöp-szigeteken át szinte az összes ország átformálta – sokszor szintén katonai jelleggel – a magának követelt képződményeket, ami ugyanolyan egyoldalú, a *status quo* unilaterális megváltoztatására irányuló lépésnek minősül, mint ami miatt a pekingi kormány az utóbbi években nemzetközi ösztűz alá került.⁵¹ Így a Kína felé irányuló kritikában csak olyan aggályokra szorítkozhat az amerikai vezetés, amelyekkel közvetlenül nem ítéli el saját szövetségeseinek a tevékenységét a Dél-kínai-tengeren. Az Egyesült Államok azért sem vállalkozik arra, hogy a konkrét szuverenitási kérdésekben határozott álláspontot alakítson ki, mert szeretné elkerülni, hogy a partnereihez fűződő védelmi szerződések révén háborúba sodródjon Kínával egy zavaros szigetincidens következtében. Washington a 2012-es Scarborough-zátony körül kipattant konfliktus során is nyomatékosította, hogy nem foglal állást a vitában, és még Manila nyomása alatt sem volt hajlandó tisztázni, hogy a zátony az 1951-ben megkötött Közös Védelmi Szerződés hatálya alá tartozik-e vagy sem. Az amerikai vezetés ezzel ugyan nem lesz szimpatikusabb a szövetségesei szemében, viszont a fontosabb cél érthetően az, hogy Kína és az Egyesült Államok még véletlenül se kerüljön összetűzésbe egy nagyobb katonai konfliktus révén, hiszen az beláthatatlan következményekkel járna az egész világ számára.

Az amerikai magatartást természetesen túlzás lenne *appeasementtel* vádolni a pekingi kormánnyal szemben. Washingtonban érzékelik, hogy a régió katonai egyensúlya dinamikusan átalakul, és hogy a legfrissebb fejlemények nem kifejezetten kedveznek az amerikai érdekeknek. A második világháborút követően az USA katonai szupremáciája gyakorlatilag megkérdőjelezhetetlen volt a csendes-óceáni térségben. A szövetségessé vált Japán érthetően nem lehetett kihívó, az 1949-ben kikiáltott Kínai Népköztársaság pedig egyszerűen túl gyenge és fejletlen volt ahhoz, hogy érdemi ellenállást tanúsítson. Az utóbbi években azonban kezd átalakulni a térség biztonsági egyensúlya. Kína katonai értelemben egyre magabiztosabban képes fellépni érdekeiért, míg az Egyesült Államok változatlanul kénytelen megosztani a figyelmét a világ többi részén. Az orosz–ukrán konfliktus, a szíriai polgárháború és az Iszlám Állam kihívásai sürgetőbb problémák az amerikai adminisztráció számára, viszont Washington attól tart, hogy Peking az USA globális lekötöttségét kihasználva zavartalanul folytathatja külpolitikai tevékenységeit a saját térségében, és következetes katonai és diplomáciai erőfeszítésekkel fokozatosan erodálhatja az amerikai befolyást. Hogy a globális hegemoniához szokott Egyesült Államok ne marginalizálódjon a csendes-óceáni térségben, ahhoz váltásra van szükség, és tulajdonképpen ez a felismerés áll az Ázsia felé történő stratégiai átrendeződés mögött.

Washington stratégiai szorongásának elméleti keretet és muníciót biztosít a népszerű Kína-veszély-teória is (*China Threat theory*). A többek között John Mearsheimer által propagált nézet szerint Kína veszélyt jelent az Egyesült Államokra és a nemzetközi rendre, mert politikai-ideológiai értelemben eltér a nyugati demokratikus berendezkedésű államtól, viszont katonai-gazdasági ereje lehetővé teszi, hogy erővel átalakítsa azt a nemzetközi struktúrát, aminek a kiépítésében nem kapott szerepet a második világháború után.⁵² Ennek megfelelően a revizionista ambíciókat dédelgető népköztársaság a *status quo* erőszakos átformálására fog törekedni, aminek a régió szerényebb katonai potenciál-

51 BROWNE, LUBOLD, MOSS: *i. m.*

52 John J. MEARSHEIMER: *Can China Rise Peacefully?* [online], 2014. 10. 25. Forrás: nationalinterest.org [2016. 08. 16.].

lal rendelkező országai nem képesek ellenállni. Az elmélet hívei szerint Kína mesterséges szigetépítése is ebben a keretben értelmezendő. És ezért van szükség az Egyesült Államokra, mert egyedül Washington képes kordában tartani és megfelelően menedzselni az egyre nagyobb hatalommal bíró Kínát úgy, hogy az idővel úgynevezett *felelős részvényesévé* (*responsible stakeholder*) váljon a nemzetközi rendnek.⁵³ Az elmélet népszerűségét sajnos nem befolyásolta, hogy a nemzetközi kapcsolatok mindenkori alakulásának van egy jellegzetesen szociális és konstruktivista vonása, amiből fakadóan igazából hiábavaló megpróbálni Kína objektív valóságát leírni. A teória csupán annyit ér el, hogy a kínai ambíciókat kizárólag negatív és erőszakos tervekkel azonosítja, márpedig ha az amerikai vezetés ennek fényében lép interakcióba a pekingi kormánnyal, úgy valóban megnő a konfliktus veszélye, és ezzel az elmélet valójában egy önbeteljesítő proféciává válhat.

Konklúzió

Nehéz biztos következményekről és jövőbeli kifutásokról beszélni egy olyan többismertlenes és dinamikusan változó jelenség esetében, mint Kína mesterségessziget-építése a Dél-kínai-tengeren. Az elemzés ezért inkább olyan megállapításokra törekedett, amelyek a jelenlegi ismeretek fényében védhetőnek tűnnek, illetve a téma kutatására vonatkozó irodalomban is megjelennek.

Ezzel a megjegyzéssel együtt is elmondható, hogy Kína mesterségessziget-építése egyelőre egy magától értetődő, természetes tevékenységnek tűnik a pekingi kormány számára, így várható, hogy a munkálatok nem fognak egyhamar megszakadni. Egyszerűen fogalmazva, a népköztársaság perspektívájában egy rég esedékes adósság beszedéséről van szó, ezért a Dél-kínai-tengeren található képződmények lefoglalását és átépítését a térségnek tudomásul kell vennie. Kína nem destabilizáló lépésnek tekinti a hozzá tartozó szigetek és zátonyok megkaparintását, illetve katonai célú felhasználását, hanem egy normalizációs folyamatnak, ami tulajdonképpen nem is érinti a térség többi országát. Mindez persze a pekingi kormány által propagált ideológiának a része, nem pedig az objektív valóság, így nem meglepő az sem, hogy a kínai akaratnak szembeszegülő nemzetek a saját perspektívájukból nézve inkább negatív jelentőséget tulajdonítanak Kína mesterséges szigetépítésének. Kína számára biztosan sokat nyom a latban továbbá, hogy a képződmények katonai felhasználásával valamelyest megerősítheti tengeri jelenlétét, és ezzel fokozatosan erodálhatja az USA befolyását a régióban. A szigetvitákban érintett nemzetek természetesen változatlanul betolakodásnak tartják Kína tengeri térhódítását, de a többnyire diplomáciai és jogi úton kifejtett ellenállásuk mégis csekélynek mondható a katonai és gazdasági méretkülönbségek miatt. Ebben igazából a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége sem tudott egyelőre hatékony segítséget nyújtani, hiszen a tagok közötti széthúzás gyakran megbénítja a szervezet munkáját, amiből Kína csak hasznot húzhat a szigetviták kapcsán. Az azonban kétségtelen, hogy a deklaráció és a magatartási kódex, amelynek a kialakításában a pekingi kormány is közreműködik, üdvözlendő lépések egy tengeri szabályozás kialakítása felé.

53 Robert B. ZOELLICK: *Whither China: From Membership to Responsibility?* [online], 2005. 09. 21. Forrás: 2001-2009. state.gov [2016. 08. 16.].

Az Egyesült Államok szintén aggódva szemléli a tengeri fejleményeket, viszont a stratégiai figyelem globális megosztottsága és az ázsiai átrendeződés befejezetlensége miatt még nem teljesen kristályosodott ki, hogy a washingtoni vezetés hogyan kíván reagálni Kína mesterséges szigetépítésére. Ebben az is közrejátszik, hogy a Dél-kínai-tenger nem stratégiai jelentőségű a kínai–amerikai viszonyban, így a felek ezidáig tartózkodtak attól, hogy az aprócska tengeri képződmények oltárán feláldozzák egyébként is törékeny kapcsolataik alakulását. Ettől függetlenül az amerikai jelenlét inkább növekedni fog, mint csökkenni, amiben nem annyira a szigetviták, mint az az amerikai igény játszik szerepet, hogy Kína regionális hatalomgyakorlását okosan, de határozottan bizonyos korlátok között lehessen tartani a 21. században. Ezzel természetesen a térség egyre érettebb lesz a rivalizálásra, hiszen Kína erősödő nagyhatalomként évek óta azon dolgozik, hogy végre kibújjon az USA felügyelete alól. Így nem is meglepő, hogy számos elemző kódolva látja a kétoldalú viszonyban a konfliktust, a dél-kínai-tengeri helyzet alakulásához pedig kifejezetten baljós jövőképet társít. Ugyanakkor bizakodásra adhat okot, hogy kisebb-nagyobb incidenseket leszámítva mindezülig sikerült az érdekelt feleknek elkerülniük, hogy egy komolyabb katonai konfliktussal lángba borítsák a régiót, ami azt bizonyítja, hogy tisztában vannak a kockázatokkal. Hogy ez a jövőben is így marad-e, abban csak reménykedni lehet. A legfontosabb kérdés talán arra vonatkozhat, hogy a jövőben milyen regionális és globális válaszok érkeznek egy olyan növekvő nagyhatalom lépéseire, ami egyre nagyobb helyet követel magának a nap alatt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Asia Maritime Transparency Initiative: [Airpower in the South China Sea](#) [online], 2016. Forrás: amti.csis.org [2016. 08. 16.].
- BBC: [Obama lifts US embargo on lethal arms sales to Vietnam](#) [online], 2016. 03. 23. Forrás: bbc.com [2016. 08. 16.].
- Xu BEINA: [South China Sea Tensions](#) [online], 2014. 05. 14. Forrás: cfr.org [2016. 08. 25.].
- Julian BORGER: [China to send nuclear-armed submarines into Pacific amid tensions with US](#) [online], 2016. 05. 26. Forrás: theguardian.com [2016. 08. 16.].
- Andrew BROWNE, Gordon LUBOLD, Trefor MOSS: [China's island-building poses dilemmas for U.S.](#) [online], 2015. 05. 31. Forrás: wsj.com [2016. 07. 18.].
- Kurt CAMPBELL, Brian ANDREWS: Explaining the US 'Pivot' to Asia, *Chatham House Americas*, 2013/1.
- Renato Cruz de CASTRO: [Philippines and Japan Strengthen a Twenty-first Century Security Partnership](#) [online], 2015. 12. 17. Forrás: amti.csis.org [2016. 08. 16.].
- Minnie CHAN: [Beijing ready to impose air defence identification zone in South China Sea pending US moves](#) [online], 2016. 06. 01. Forrás: scmp.com [2016. 08. 16.].
- Helen CLARK: [Vietnam Careful, Not Jubilant After South China Sea Ruling Against China](#) [online], 2016. 07. 16. Forrás: huffingtonpost.com [2016. 08. 16.].
- Council on Foreign Relations: [China's Maritime Disputes](#) [online], 2016. Forrás: cfr.org [2016. 08. 16.].
- [Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea](#) [online], 2002. 11. 04. Forrás: asean.org [2016. 08. 16.].
- Richard D. FISHER: [Chinese H-6K bomber flies over Fiery Cross Reef in South China Sea](#) [online], 2016. 05. 12. Forrás: janes.com [2016. 08. 16.].
- General Statistics Office: [Effectiveness of Business of FDI Enterprises in the Period 2005-2014](#) [online], 2016. Forrás: mpi.gov.vn [2016. 08. 26.].

- Jennifer M. HARRIS: [The South China Sea Ruling Won't Stop Beijing's Belligerence](#) [online], 2016. 07. 13. Forrás: [huffingtonpost.com](#) [2016. 08. 16.].
- HÁDA Béla: Útban egy nemzeti álom felé? – Kína 2015. évi katonai stratégiája, *Nemzet és Biztonság*, 2015/3, 125–133. o.
- Kai HE, Huiyun FENG: [South China Sea ruling won't improve regional security](#) [online], 2016. 08. 06. Forrás: [eastasiaforum.org](#) [2016. 08. 16.].
- Katie HUNT: [South China Sea: Vietnam says China moved oil rig into contested waters](#) [online], 2016. 01. 21. Forrás: [cnn.com](#) [2016. 08. 16.].
- Jihyun KIM: Territorial Disputes in the South China Sea: Implications for Security in Asia and Beyond, *Strategic Studies Quarterly*, 2. évf., 2015/9, 107–141. o.
- Suzanne S. KIMBLE: Is China Making Waves in International Waters by Building Artificial Islands in the South China Sea? *Tulane Journal of International & Comparative Law*, 2015/24, 263–289. o.
- David LAGUE: [Analysis: China's nine-dashed line in South China Sea](#) [online], 2012. 05. 24. Forrás: [articles.chicagotribune.com](#) [2016. 08. 16.].
- Jon LUNN, Arabell LANG: The South China Sea dispute: July 2016 update, *House of Commons Library Briefing Paper*, 2016, 1–31. o.
- Dien LUONG: [Why Vietnam Loves the Trans-Pacific Partnership](#) [online], 2016. 03. 16. Forrás: [thediplomat.com](#) [2016. 08. 16.].
- Manila Times: [Asean a paper tiger when it comes to China](#) [online], 2014. 08. 21. Forrás: [manilatimes.com](#) [2016. 08. 16.].
- MATURA Tamás, MÉSZÁROS Tamás: A japán „normalizáció” és Kína, *MKI-Tanulmányok*, 2013, 1–18. o.
- Hunter MARSTON: [Obama's South China Sea Strategy Is Working](#) [online], 2016. 05. 10. Forrás: [nationalinterest.org](#) [2016. 08. 16.].
- Michael McDEVITT: The South China Sea: Assessing U.S. Policy and Options for the Future, *CNA Occasional Paper*, 2014, 2–110. o.
- Euan MCKIRDY: [Protestors torch factories in southern Vietnam as China protests escalate](#) [online], 2014. 05. 15. Forrás: [cnn.com](#) [2016. 08. 16.].
- John J. MEARSHEIMER: [Can China Rise Peacefully?](#) [online], 2014. 10. 25. Forrás: [nationalinterest.org](#) [2016. 08. 16.].
- Kyle MIZOKAMI: [China Is Now Building Its Second Aircraft Carrier](#) [online], 2016. 01. 01. Forrás: [popularmechanics.com](#) [2016. 08. 16.].
- Ronald O'ROURKE: Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress, Congressional Research Service, 2016.
- Ben OTTO: [5 Things About Asean and the South China Sea Dispute](#) [online], 2016. 07. 24. Forrás: [blogs.wsj.com](#) [2016. 08. 16.].
- Ankit PANDA: [The US Cancelled a Scheduled FONOP in the South China Sea. What Now?](#) [online], 2016. 04. 27. Forrás: [thediplomat.com](#) [2016. 08. 16.].
- Mary Fides A. QUINTOS: Artificial Islands in the South China Sea and their Impact on Regional (In)security, *FSI Insights*, 2. évf., 2015/2, 1–11. o.
- [Press Release \(The South China Sea Arbitration\)](#) [online], 2016. 07. 12. Forrás: Permanent Court of Arbitration [2016. 08. 16.].
- Ian STOREY: [Slipping Away? A South China Sea Code of Conduct Eludes Diplomatic Efforts](#) [online] 2013. 03. 30. Forrás: [cnas.org](#) [2016. 08. 26.]
- TASS: [Construction of Vietnam's first NPP with Russian participation will start before 2024](#) [online], 2016. 07. 14. Forrás: [tass.ru/en](#) [2016. 08. 16.].
- Wallace J. THIES, Patrick C. BRATTON: When Governments Collide in the Taiwan Strait, *The Journal of Strategic Studies*, 4. évf., 2004/27, 556–584. o.
- Vietnam Breaking News: [Visit of President Sang to China reaffirms foreign policy](#) [online], 2013. 06. 23. Forrás: [vietnambreakingnews.com](#) [2016. 08. 16.].
- Xinhua: [Wang Yi reiterates China's stance on nine-dash line](#) [online], 2015. 08. 04. Forrás: [news.xinhuanet.com](#) [2016. 08. 16.].
- Robert B. ZOELICK: [Whither China: From Membership to Responsibility?](#) [online], 2005. 09. 21. Forrás: 2001-2009.state.gov [2016. 08. 16.].